

POSUDEK K ČESKÉMU PŘEKLADU KNIHY ELINY HIRVONEN *AŽ VYPRŠÍ ČAS*

Udílení anticeny Skřípec, pátek 12. 5. 2017

Elina Hirvonen: *Až vyprší čas*. Přel. **Jana Mašková**. Knihy Omega, Praha, 2015, 192 s.

V roce 2015 vyšel v nakladatelství Knihy Omega český překlad románu finské prozaičky **Eliny Hirvonen** *Až vyprší čas* (v originále *Kun aika loppuu*). Ve Finsku kniha vzbudila poměrně pozitivní ohlas a vzhledem k aktuálním tématům by mohla být úspěšná i u nás. Již po několika stránkách je nicméně jasné, že český překlad se skoro nedá číst, nehledě na to, že k finskému originálu má místy opravdu daleko. Na necelých 180 tiskových stranách jsou stovky chyb vyplývajících z nedostatečné znalosti finštiny i češtiny, překladové varianty nepřesné či vyloženě nesprávné, kostrbaté věty a neobratné formulace, stylisticky naprosto špatná řešení, nesprávná interpunkce a mnoho dalších pochybení.

Román do češtiny přeložila **Jana Mašková**, jako jazyková korektorka je v tiráži uvedena **Lucie Věbrová** a jako odpovědný redaktor **Pavel Tůma**. Je pochopitelně otázka, zda text před vydáním korektorka a redaktor vůbec četli, mnoho pasáží totiž připomíná první, syrovou překladatelovu verzi, navíc snad vyhotovenou bez pomoci slovníku. Redakční práci nakladatel zcela evidentně zanedbal – nejen že na knize nepracoval redaktor, který by uměl finsky, což je (nejen) u začínajícího překladatele z finštiny, jakožto nesmírně obtížného jazyka, více než potřeba, ale text postrádá dokonce i základní kontrolu z hlediska češtiny.

Pro doklad těchto tvrzení uvádím stručný výčet některých zásadních překladatelských pochybení. Podrobnější kritika překladu vyšla na webovém portálu ILiteratura dne 10. 3. 2016 pod názvem *Dort není květina, slon není nosorožec aneb Jak nepřekládat z finštiny*.

Chybné překladové ekvivalenty a nepozornost

Začneme u jednotlivých mylně přeložených výrazů, z nichž některé český čtenář neznalý originálu neodhalí, jiné ovšem působí přinejmenším velmi podivně i v češtině:

Například „maapähkinätahna“ není *orechová pasta* (s. 23, 28), ale burákové máslo; „tuulikello“ není *korouhvička* (s. 32), ale *zvonkohra*, což musí být jasné i z kontextu věty: ... *smích zněl jako zvonění korouhvičky, za bezvětrného večera, když někdo proběhne rychle kolem* – nejenže korouhvička obvykle nezvoní, ale po střechách se normálně ani neběhá; „luonnonpuisto“ není *přírodní park* (s. 35), ale *přírodní rezervace*; „Pyhäkoulu“ (zde název kapely) není *svatá škola* (s. 45), ale *nedělní škola*; „norsukuvioinen mukki“ není *hrneček s nosorožcem* (s. 52), nýbrž *se slonem*; „kiipeilyteline“ není v kontextu dětského hřiště *horolezecká stěna* (s. 160), ale *prolézačka*; „farmarimallisia perheautoja“ nejsou *otrocky převedeno rodinná auta farmářského typu* (s. 163), ale *auta typu kombi*.

Řada chybných překladů vyplývá z nepozornosti nebo nedostatečné znalosti finské morfologie a neschopnosti dovodit si správný nominativ, tedy slovníkový tvar.

Z nepozorností pak vznikají záměny místy až komické:

Například věta *Aslak mi položil hlavu do náruče a poprosil mě, abych mu na záda nakreslila počátek vesmíru* (s. 54) zarazí jistě i českého čtenáře, protože nakreslit počátek vesmíru nejspíš umí málokdo. O to podivnější je, že o dvě věty dál kreslí matka odpalovací rampu.

Finské slovo „avaruusaluksen“ (gen. sg.) totiž není od sousloví počátek vesmíru (které by se navíc správně psalo „avaruuden alku“), nýbrž od slova „avaruusalus“, tedy kosmická loď.

... *předváděl se před zrcadlem jako velcí...* (s. 62) zní možná jen jako stylistická neobratnost, nicméně překladatelka si popletla slovo „pitkä“ (vysoký, dlouhý) s příslovcem „pitkään“ (dlouho). Správně tedy: ... dlouho se předváděl před zrcadlem...

V případě slov ... *na [...] talírku s kytičkami...* (s. 68) zase došlo k záměně „kukkalautanen“ a „kakkulautanen“, kdy „kukka“ znamená květina, ale „kakku“ dort, čili se jedná o dezertní talířek či prostě talířek s dortem.

Že není vždy dobré pomáhat si u překladu z finštiny znalostmi z jiných jazyků a tušením, že nám slovo něco připomíná, dokládá příklad: *Tehdy jsme měli rozbité baterie a doma bylo pořád příliš teplo* (s. 50). Finské „patterit“ ovšem neznámá *baterie*, nýbrž topení, radiátory.

Nepochopená finská syntax

Kromě jednotlivých slov není překladatelka s to porozumět celým větným konstrukcím a pádovým vazbám a správně odlišit, které větné členy patří k sobě. Špatný slovosled, interpunkce, chybné použití českých větných konstrukcí, nepochopení originálu a nesprávná volba českých ekvivalentů vedou k řešením, která jsou místy sice nechtěně úsměvná, nicméně často za hranicí srozumitelnosti:

Policie k němu posílá helikoptéru, která je na dálku řízena ještě starým telefonem (s. 117) – „Poliisit toimittivat hänelle vanhanaikaisen puhelimen kauko-ohjattavalla helikopterilla“, čili: Policisté mu vrtulníkem na dálkové ovládání doručili starý [míněno tlačítkový] telefon.

Stroj přistane na přistávací ploše, vytvořené pneumatikami stroje, mezi hustými keři (s. 176) – „Kone lasketuu tiheän pusikon keskelle raivatulle, koneen renkaiden levyisille kiitoradalle...“ znamená správně: Letadlo dosedne na přistávací dráhu vysekanou v hustém křoví a širokou právě tak pro kola podvozku.

Jako předkrm jsme spořádali spoustu bagetek, teplé hlavní jídlo, sýry a dezert (s. 12) – v originále navíc nejsou žádné bagetky, ale jen mnoho malých předkrmů („monta pikkuruista alkupalaa“).

Děti z vesnice se přede mnou narovnaly do klikaticí se řady... (s. 22)

...*a věci, které se jim v životě přihodily, byly jednoduché tehdy, když byly smutné a zároveň melancholické, ačkoli byly jednoduché* (s. 67)

Překladatelka, potažmo i redakce, prokazují také neznalost reálií, finských i obecných, z nichž některé se zásadně vážou k tématu knihy:

„Hiilimittarit“ jsou měřiče oxidu uhličitého, nikoli *oxidu uhliku* (s. 16).

„Montrealin ilmastokokous“ není jen ledajaká *konference* [v Montrealu] *o životním prostředí* (s. 70), ale slavný montrealský summit OSN o globálních změnách klimatu.

Překládat výraz „joulupukit“ jako *finské Dědy Mráze* (s. 101) je více než diskutabilní.

Vhodnější by bylo např. použít anglické označení Santa Claus, které používají v mezinárodním kontextu i sami Finové, zvláště když v knize jde o dárky z laponské Santovy vesničky pro turisty z Japonska a USA.

Když se v románu z blízké budoucnosti dočteme jako komentář k aktuálnímu dění, že ... *toho roku přesáhl počet obyvatel Země miliardu...* (s. 103), je jasné, že je něco špatně – v originále je pochopitelně miliard osm.

Stylisticky nezvládnutý překlad

Neúctu k originálu překlad dokládá i naprosto volným zacházením s větným celkem a nerespektováním rytmu původního textu. Dlouhé věty jsou bezostyšně děleny a krátké spojovány. Dělení či spojování vět je jistě jako překladatelské řešení leckdy obhajitelné, v pojednávaném překladu se tak ale úplně bezdůvodně děje skoro v každém odstavci.

Stylisticky je český překlad naprosto nezvládnutý. Zatímco v originále se střídá poměrně spisovný jazyk matky s hovorovou řečí mládeže, v češtině se jazyková rovina mění čistě náhodně. Hovorové výrazy střídají regionalismy, hyperkorektní a knižní češtinu nepovedené pokusy o teenagerský slang:

Výrazně hovorová věta z internetového chatu „Laita pliis joku viesti, että olet hengissä. Hälytän kohta kytät.“ je převedena jako *Prosím, dej o sobě vědět, že žiješ. Jinak brzy zavolám na policii* (s. 87). Vhodnější by byl např. ekvivalent: Koukej napsat, že žiješ. Jinak volám poldy. Jinde na chatu Aslak píše: *Tohle je opravdu rozsekávající* (s. 142), což je zřejmě nepovedený pokus o populární hlášku: Tohle mě fakt rozsekalo. V další internetové diskusi mezi mladými padne například: *U vás není žádný humbuk?* (s. 148) Nebo: *Lidé se nesoustředí na rmoucení. Začínají mlít o svobodě, o tom, jak se postavíme terorismu, o tom, jak nás nezastraší. Hovna* (s. 149). Poslední slovo mj. dokládá, že vulgarismy nelze mezi dvěma jazyky funkčně převádět doslovně.

Idiomů v knize naštěstí moc není, ovšem pár nezdařilých překladů bije do očí: *Dívala se, jak připravuji jídlo, a evidentně se dloubala v nose. Zahlédla jsem to úplně jasně, ale bylo to tak rychlé, že se mi to stejně tak dobře mohlo jen zdát* (s. 74). Spojení „nyrpistää nenäänsä“ ovšem znamená ohrnovat (nad něčím) nos, nikoli se v něm dloubat – Aava totiž na rozdíl od ostatních členů rodiny není vegetariánka a bezmasá strava jí nevoni.

... *jako když má člověk na háčku pověšené hadříky, které šily děti...* (s. 141) opravdu neznamená, že by si člověk často věšel hadříky na háček, ale „on kookussa“ (doslova „je na háčku“) je výraz pro „být závislý“ či „přílišně lpět“.

Začátečnické překladatelské chyby v češtině, kterých je kniha plná, jako špatné použití zájmena jeho a svůj, doslovný převod participiálních vazeb, nadužívání podstatných jmen slovesných, nesprávné zacházení s vidy apod. by měl rozhodně odhalit a opravit každý alespoň trochu zkušený redaktor či korektor (a to i bez srovnání s originálem), což se v tomto případě bohužel nestalo. Nemluvě o překlepech, chybějící interpunkci či místy rozdílnému dělení odstavců vzhledem k originálu. Začínající překladatelka toužící po první vydané knize se podle mého názoru bohužel stala obětí nezodpovědného nakladatelství Knihy Omega, jehož produkce připomíná zboží z vietnamské tržnice – hlavně aby bylo za co nejmenší náklady co nejrychleji hotové, na kvalitě vůbec nezáleží, však ono se to prodá.

Ostuda jménem Omega

Pozornost si zaslouží nejen zpackaný překlad, ale i jednání nakladatelství Knihy Omega po vydání knihy. Poté co byla zveřejněna kritika překladu na serveru ILiteratura a celá záležitost se donesla i k finskému nakladateli, oslovilo nakladatelství Omega s žádostí o nezávislý posudek ještě Lenku Fárovou, Ph.D., z oddělení finštiny na FF UK v Praze. Doktorka Fárová

srovnala několik stránek českého překladu z prostřední části knihy s finským originálem a z tohoto srovnání vzešel poměrně rozsáhlý, pětistránkový posudek obsahující výčet desítek dalších objevených zásadních chyb. Zřejmě proto, že posudek pouze potvrdil zveřejněnou kritiku překladu a diletantskou překladatelskou a redakční práci, nakladatel za jeho vyhotovení doktorce Fárové přes svůj slib dodnes nezaplátil a dál s ní již nekomunikoval.

Mezitím na loňský ročník Světa knihy (2016) zavítala autorka Elina Hirvonen i se zástupkyní svého finského nakladatelství. Po krátké schůzce se mnou a s Lenkou Fárovou se rozhodly jít vyjednávat o novém vydání knihy na stánek nakladatelství Omega. K našemu překvapení se obě za necelých deset minut vrátily s výbornou zprávou, že jim kdosi na stánku Omegy okamžitě slíbil, že knihu stáhnou z prodeje, překlad revidují a vydají znovu. Na místo toho zaslala Omega finskému nakladateli o několik týdnů později vlastní stanovisko obsahující celých pět anglických vět:

„Recently, there have been numerous debates regarding the quality of translation of the *Kun aika loppuu* book by the Finnish writer Elina Hirvonen. It is the first novel by this author that was published by Knihy Omega in autumn 2015. We admit that, from the translational point of view, the formal linguistic tools were not chosen in the most adequate manner. However, in terms of the content, which we regard as the most important, we are confident that the Czech translation of the book functions equally well as the original Finnish version. After reviewing the Czech translation and with regard to the reasons mentioned above, we have decided that we will continue to sell the title *Kun aika loppuu*. Pavel Tůma, Editor-in-Chief, Knihy Omega.”

(Nedávno proběhly četné debaty ohledně kvality [českého] překladu knihy *Kun aika loppuu* od finské autorky Eliny Hirvonen. Jedná se o první knihu této autorky, kterou vydalo nakladatelství Knihy Omega v roce 2015. Uznáváme, že z translatického hlediska nebyly formální lingvistické prostředky zvoleny zrovna nejvhodněji. Nicméně z hlediska obsahu, který považujeme za nejdůležitější, jsme přesvědčeni, že český překlad funguje stejně dobře jako finský originál. Poté co jsme český překlad prošli a zohlednili výše zmíněné důvody, rozhodli jsme se, že v prodeji titulu *Kun aika loppuu* budeme dál pokračovat. Pavel Tůma, šéfredaktor, Knihy Omega.)

Jak je asi všem jasné nejen z výše uvedených informací, ale i z mnoha dalších zjištění, která o naprosto neprofesionálním, nekorektním a leckdy i hulvátském jednání nakladatele poslední dobou vyplouvají na povrch, nakladatelská praxe Knihy Omega nejenže devastuje konkrétní knižní tituly, výrazně poškozují jejich autory a připravuje martyrium čtenářům, ale pomalu také přerůstá ve velkou mezinárodní ostudu pro celý český knižní trh a hrubě poškozují jinak vynikající jméno českého uměleckého překladu.

Mgr. Michal Švec